

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö OKM/32/040/2015

Suomen Metsämuseosäätiön (Lusto – Suomen Metsämuseo) lausunto ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa työryhmän ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi. Museopoliittista ohjelmaa valmistelleen työryhmän tavoitteena oli linjata museoalan visio, arvot ja keskeiset menestystekijät vuoteen 2030. Ehdotuksessa kuvataan kuuden kehittämiskokonaisuuden kautta ammatillisten museoiden aseman ja tehtävien kehittämistä suhteessa nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön. Ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi tarkastellaan ammatillista museokenttää, sen tulevaisuutta ja kehittämistarpeita, kokonaisuutena, ja esitetään niitä linjauksia ja painopisteitä, joiden avulla museot tulevaisuudessa menestyvät.

Suomen Metsämuseosäätiö on tutustunut ehdotukseen. Lausunnossamme arvioimme ohjelman toimivuutta kokonaisuutena ja esitämme huomioitamme Suomen Metsämuseo Luston ja valtakunnallisen erikoismuseotoiminnan sekä Luston sidosryhmäkentän näkökulmasta.

Ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi museoiden **muuttuva toimintaympäristö** kuvataan tiivistetysti kestävyuden, digitalisaation, globalisaation, muuttoliikkeen ja yhteiskunnan muiden rakenteellisten muutosten, tietoyhteiskunnan erityispiirteiden sekä talouden, toimintatapojen ja asenteiden muutosten näkökulmasta. Toimintaympäristön kuvaus on sinänsä hyvä, mutta tarjoaako se riittävästi perusteita museoalan tulevaisuudenvision ja tavoitetilojen määrittelemiseksi vuoteen 2030 asti? Yksikään mainituista muutostekijöistä ei ole enää nykyisellään heikko signaali, josta vuoteen 2030 mennessä voisi tulla museoiden kannalta huomionarvoinen, uusi merkittävä trendi tai ilmiö. Sikäli Muuttuva toimintaympäristö -luku kuvaa lähinnä nykytilaa.

Museoalan **visio** ”Suomessa on vuonna 2030 Euroopan ajankohtaisimmat museot ja innostuneimmat asiakkaat” on varsin kunnianhimoinen. Sanavalinta ”ajankohtaisuus” jää hieman epäselväksi. Esimerkiksi ”vaikuttavimmat museot” viittaisi myös laajaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Jotta meillä vuonna 2030 olisi innostuneita asiakkaita, museoiden tulisi kartoittaa nykylasten ja -nuorten tulevaisuudentarpeita. Lisäksi sanavalintaa ”asiakas” voisi vielä pohtia. Asiakas on toki laajempi ilmaus kuin kävijä, mutta erityisesti museopedagogi Kaija Kaitavuori on kirjoituksissaan tuonut esille käsitettä *museon käyttäjä*. Käyttäjä-sana viittaa ansiokkaasti entistä huomattavasti yhteisöllisempään toimintaan ja osallisuus-ajatteluun. Museon käyttäjä -ilmaus kattaa kaikki, kävijät, vieraat, asiakkaat ja uusin tavoin museoiden toimintaan osallistuvat henkilöt.

Arvot ovat selkeitä ja innostavia. On ansiokasta, että ehdotuksessa museopoliittiseksi ohjelmaksi museot nostetaan esiin nimenomaan asiantuntijoina, kumppaneina ja mahdollistajina. Myös Suomen Metsämuseo Lusto on parhaillaan entistä vahvemmin nostamassa esiin rooliaan metsäkulttuurin valtakunnallisena asiantuntijana, monenlaisten ja moniarvoisten metsätoimijoiden

kumppanina sekä erilaisten metsäsuhteiden ja -keskustelun mahdollistajana: museopoliittinen ohjelma tukee tätä tehtävää hyvin. Tämän näkökulman toivoisi jatkossa näkyvän selkeämmin myös museo-käsitteen määrittelyssä, sillä museon määritelmääkin tulisi tarkastella kriittisesti osana museoalan tulevaisuuden linjauksia.

Museopoliittisessa ohjelmassa museo-käsite (vaikkei sitä olekaan ohjelmassa varsinaisesti määritelty) näyttäytyy pääsääntöisesti tervetulleesti uudistuneena: ohjelma ei lähesty museoita perinteisten tallennuksen, tutkimuksen ja esille asettamisen pohjalta, vaan toimintaympäristön muutosten aiheuttamien ja yhteisesti tunnistettujen tarpeiden kautta. Näyttelytoiminnan jättäminen kehittämiskokonaisuuksien ulkopuolelle on mielestämme perusteltua: vaikka näyttelytoiminta on museoiden keskeinen toimintamuoto, nimenomaan museoiden toiminnot ja keinot ovat muutoksessa. Näyttelytoiminta on jo saanut ja saa jatkossakin rinnalleen paljon uusia tapoja toteuttaa museon perustehtävää. Museopoliittiseen ohjelmaan valitut kehittämiskokonaisuudet ovat hyviä ja loogisia, koska ne nousevat tarpeellisella tavalla yleisemmälle tasolle ja koko museotoimintaa kattaviksi. Paikoin ohjelma siitä huolimatta tuo esiin myös varsin perinteisen näkemyksen museotoiminnan jakautumisesta näyttely- ja kokoelmatoimintaan (ks. esim. s. 25). Tältä osin tekstiä kannattaisi tarkastella vielä kerran kriittisesti. Perinteinen jako näyttelyihin ja kokoelmiin ei tue museotoiminnan uudistumista.

Tavoitteena kohtaamiset ja kumppanuudet -luku nostaa museotoiminnan yhteiskunnan aktiiviseen ytimeen ja olennaiseksi osaksi monenlaisia verkostoja. Se on tärkeä ja kannustava.

Osaava ja oppiva museoala -luvussa asetetaan tavoitteeksi esimerkiksi moniammatillisuuden ja osaamisen kehittäminen, kansainvälisyyden ja jatko-opintojen merkityksen korostaminen sekä museologian opetuksen turvaamisen. Kaikki tavoitteet ovat olennaisia, mutta myös haastavia. Esimerkiksi luvussa mainitun palkkatason kilpailukyvyyn saavuttaminen ei nykyresursseilla ole mahdollista. Luvussa tulisi kuitenkin ottaa museotyön tutkimuksellisuus esille myös yleisemmin, ei ainoastaan henkilöstön osaamisen näkökulmasta. Museoiden tutkimuksellinen rooli kaipaasi määrittelyä ja selkiyttämistä. Se ansaitsisi tulla museopoliittisessa ohjelmassa painokkaasti ja laajemmin esiin, koska sillä on iso merkitys museoiden näkemisessä aiempaa vielä merkittävämpinä asiantuntijaorganisaatioina.

Luvussa **Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön** TAKO-toiminta, tutkimus- ja kokoelmapoliittiset ohjelmat sekä keskitetyt kokoelmatilat korostavat suunnitelmallisen ja korkeatasoisen kokoelmatyön merkitystä museon muille toiminnoille ja sen myötä koko yhteiskunnalle. Museoiden kokoelmat tarvitsevat nykyistä paljon laajempaa ja monimuotoisempaa käyttöä, minkä juuri verkostoituminen, osallistaminen, tutkimusyhteistyö jne. mahdollistavat, mutta mikä vaatisi kokoelmien roolin uudelleentarkastelua. Yhtenä toimenpide-ehdotuksena voisikin olla kokoelmien näkeminen yhteiskunnan dynaamisina resursseina. Kansainvälisessä museologisessa kirjallisuudessa *dynaamisilla kokoelmilla* tarkoitetaan perinteiset staattiset kokoelmat haastavaa näkemystä, jonka mukaan kokoelmat ymmärretään jatkuvan tutkimuksen, merkityksellistämisen, hoidon ja käytön kohteena oleviksi eläviksi ja kehittyviksi yhteiskunnan resursseiksi. (esim. van Mensch, Peter & Meijer-van Mensch, Léontine 2011, *New Trends in Museology*. Celje: Museum of Recent History.)

Digitaalisuus mahdollisuuksien avaajana nostaa esiin toimenpide-ehdotuksia, joista monia jo museoalalla runsaasti toteutetaankin. Monet niistä edellyttävät toteutuakseen erityisen paljon myös muiden kuin museoiden toimia, ja ovat monin tavoin sidoksissa museoiden talouden kehittämiseen.

Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä -luku kuvaa tavoitteena olevia museokentän rakenteellisia uudistuksia. Valtakunnallisena erikoismuseona virallisesti vuodesta 2010 toimineen Suomen Metsämuseo Luston näkökulmasta museokentän jakaminen tehtävä- ja vastuuperusteisiksi alueellisiksi ja valtakunnallisiksi vastuumuseoiksi vaikuttaa perustellulta ja nykyrakennetta toimivammalta, ja määrittelee museon tehtäväkokonaisuudet ja tavoitteet entistä huomattavasti selkeämmin. Luston näkökulmasta myös toimintasektorin määrittely tai tarkempi hahmottaminen esimerkiksi osana vem-neuvotteluja olisi tervetullut, joskin museot tarvitsevat myös mahdollisuuden uudelleenmäärittelyyn ajan ja yhteiskunnan muuttuessa. Kunkin toimintasektorin yhteiskunnallisen merkittävyyden, valtakunnallisen asiantuntija- ja kehittämistehtävän sekä lisäksi paikallisen läsnäolon korostaminen sopivat hyvin tukemaan Lustonkin itselleen määrittelemiä tavoitteita. Juuri yhteiskunnallisen merkittävyyden painoarvo on Luston tulevaisuudelle aivan keskeinen. Museoviraston selkeämmän roolin kulttuuriperintöalan valtakunnallisena kehittäjänä tulee ulottua laajemmin viraston eri sektoreille, ja kehittämiselle yhteistyössä koko museokentän kanssa tulee luoda toimivia käytäntöjä.

Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen -luvussa todetaan tavoitteeksi museoiden vahva julkinen perusrahoitus, jota muu entistä laajempi ja innovatiivisempi rahoituspohja täydentää. Samanaikaisesti museoiden entistä moniammatillisempi ja korkeatasoisempi henkilöstö ja paineet sen palkkatason kohottamiseen, kokoelmien, myös digitaalisten kokoelmien, laadukkaammat säilytystilaratkaisut, paremmat tietojärjestelmät jne. lisäävät kustannuksia. Kehittyvätkö vahva julkinen perusrahoitus ja sitä täydentävät muut rahoitusmuodot riittävän nopeasti, jotta museopoliittisen ohjelman muut tavoitteet voivat täyttyä vuoteen 2030 mennessä?

Terminologia sekä koko ohjelmassa että liitteenä olevassa sanastossa kaippaa vielä hiukan hiomista. Museolalla olisi ylipäätäänkin tärkeää jatkossa määritellä ja täsmentää alan omia käsitteitä. Esimerkiksi *kokoelmanhallinta*-termi on nykyisin vakiintunut muotoon *kokoelmahallinta*. Museopoliittisen ohjelman sanastossa *kulttuurinen kestävyys* ei saa selkeää määritelmää, ainoastaan tavoitteensa määrittelyyn, vaikka se on mainittu yhtenä keskeisenä näkökulmana myös museolain uudistusehdotuksessa (**Museolaki ohjaa ja säätelee**). Erityisesti juuri kulttuurisen kestävyuden käsitteen määrittely olisikin museoiden yhteiskunnallisen erityistehtävän hoitamisen kannalta tavattoman tärkeää (ks. esim. Dessein et al. 2016. Culture in, for and as sustainable development : conclusions from the COST Action IS1007 investigating cultural sustainability.).

Pääpiirteissään työryhmän ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi tunnistaa ja kuvaa hyvin museoiden mahdollisuuksia, vahvuuksia ja haasteita. Se herättää innostusta ja kannustaa tervetulleeseen muutokseen. Erityisesti Suomen Metsämuseo Lustolle se tarjoaa erinomaisen strategisen tuen valtakunnallisen museotoiminnan, sen toimintatapojen ja -muotojen, sidosryhmäyhteistyön, rahoituspohjan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehittämiseen osana metsätoimijoiden kenttää. Toinen kysymys silti on, miten ehdotuksessa esitetyt strategiset linjaukset, painopisteet ja tavoitteet muutetaan konkretiaksi ja toteutetaan nykyisen julkisen rahoituksen supistuessa ja kustannustason noustessa. Toteutuakseen nämä museopoliittiset linjaukset vaativat runsaasti eritasoisia käytännön toimia koulutuksen, osaamisen, hyvien käytäntöjen ja entistä huomattavasti suurempien resurssien suuntaamiseksi museokentälle.

Konkreettisiksi muutoksiksi museopoliittisen ohjelman muotoiluun esitämme seuraavia:

Museoalan visio 2030, s.16

Visio ”Suomessa on vuonna 2030 Euroopan ajankohtaisimmat museot ja innostuneimmat asiakkaat” muutetaan muotoon *Suomessa on vuonna 2030 Euroopan vaikuttavimmat museot ja innostuneimmat museoiden käyttäjät.*

Osaava ja oppiva museoala, Tavoitetila 2030, s. 20

Lisätään lause tavoitetilaan 2030: *Museotoiminnan tutkimuksellinen perusta on tunnistettu ja määritelty.*

Osaava ja oppiva museoala, Toimenpide-ehdotukset, s. 22

Lisätään yksi toimenpide-ehdotus: *Tutkimuksellisuuden käsite museokontekstissa määritellään. Museoalalla nostetaan vahvasti esiin se, että museokokoelmien tulee perustua tutkimukseen, edellyttää tutkimusta ja mahdollistaa sitä.*

Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön, Tavoitetila 2030, s. 23

Lisätään lause tavoitetilaan 2030: *Museoiden kokoelmat ovat dynaamisia: jatkuvan tutkimuksen, merkityksellistämisen, hoidon ja käytön kohteena olevia eläviä ja kehittyviä yhteiskunnan resursseja.*

Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön, Kokoelmien saatavuus ja käyttö, s. 25

Lause ”Museoissa kokoelmia hyödynnetään aktiivisesti museon muiden toimintojen osana ja palveluiden sekä näyttelytoiminnan suunnittelu tapahtuu yhteistyössä kokoelmatoiminnan kanssa.” muutetaan muotoon *Kokoelmia hyödynnetään aktiivisesti ja monipuolisesti kaikessa museotoiminnassa. Aiempi muotoilu vahvistaa vanhanaikaista jaottelua näyttelytoimintaan ja kokoelmatoimintaan sekä niiden perinteistä näkemistä erillisinä ja jopa keskenään kilpailevina museotyön osa-alueina.*

Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön, Toimenpide-ehdotukset, s. 25–26

Lisätään yksi toimenpide-ehdotus: *Otetaan käyttöön perinteiset staattiset kokoelmat haastavat dynaamisten kokoelmien ja kokoelmakehittämisen käsitteet, joiden mukaisesti museot näkevät kokoelmansa jatkuvan tutkimuksen, merkityksellistämisen, hoidon ja käytön kohteena oleviksi eläviksi ja kehittyviksi yhteiskunnan resursseiksi.*

Liite 2, Sanasto, Kulttuurinen kestävyys, s. 62

Määritelmään lisätään tai se muutetaan muotoon *Kestävän kehityksen kulttuurista näkökulmaa voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Kulttuurinen kestävyys voidaan nähdä kestävän kehityksen neljäntenä ulottuvuutena, tai sitä voidaan pitää laajemmin taloudellista, ekologista ja sosiaalista kestävyyttä tasapainottavana ja kontekstualisoivana elementtinä. Kulttuuri voidaan myös nähdä myös koko kestävän kehityksen*

perustana ja rakenteena, jonka avulla kestävän kehityksen tavoitteet saavutetaan. Siten kulttuuristen ulottuvuuksien integroiminen osaksi kaikkea politiikan tekoa, ei vain kulttuuripolitiikkaa, on tulevaisuuden rakentamisen näkökulmasta tärkeää. (Dessein et al. 2016. Culture in, for and as sustainable development : conclusions from the COST Action IS1007 investigating cultural sustainability.)

Liite 2, Sanasto, Kokoelmanhallintajärjestelmä, s. 62

Termi ”kokoelmanhallintajärjestelmä” korvataan sanalla *kokoelmahallintajärjestelmä*. (Vastaavat korjaukset ”kokoelmanhallinta”-sanaan myös muualla dokumentissa, mm. s. 25.)

Punkaharjulla 26.6.2017

Suomen Metsämuseosäätiö / Lusto – Suomen Metsämuseo

Jorma Saarimaa, hallituksen puheenjohtaja

Helkamari Knaapi, johtaja

Leena Paaskoski, kokoelmapäällikkö, vt. apulaisjohtaja